

แนวคิดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน: ทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเอง ของชุมชนอย่างยั่งยืน

ธงชัย ภูวนาถวิจิตร¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้วางกรอบของเนื้อหาที่ต้องการอธิบายแนวคิดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชนต่อทางเลือกของชุมชนในการสร้างหลักประกันทางสังคมในชุมชน โดยมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองจากฐานทุนทรัพยากรชุมชน ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว หากแต่สามารถบูรณาการสวัสดิการชุมชนร่วมกับนโยบายและแผนงานของภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน ที่จะต้องหันมาทบทวนและทำความเข้าใจประเด็นที่สำคัญ คือ (1) แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน (2) การจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน (3) บทสรุป (4) ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน และ (5) ข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการชุมชนทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สวัสดิการชุมชน / ทรัพยากรชุมชน / การพึ่งตนเอง / ชุมชน

Abstract

This article demonstrates the conceptual framework of the community welfare concept based on community resources, the choice of the community to create social security in the community. With a focus on self-reliance capital

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามานุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อีเมลล์ wadasan_@hotmail.com

resources from the community, the social and cultural capital achieve self-reliance; it does not need to wait for help from the government. If it can be integrated with community welfare policies and programs of both the public and private sectors at the national level, provincial and community level. It is necessary to review and understand this issue which covers the following main detail (1) The concept of community welfare (2) welfare of community-based resource community (3) The importance of community welfare to self-reliance of communities (4) barriers importance of community welfare and (5) community welfare to self-reliance of alternative, sustainable communities.

Keywords: Community welfare-based / Rresource / Self-reliance / Community

1. แนวคิดสวัสดิการชุมชน

สวัสดิการชุมชน เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการปฏิรูประบบสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกันและกันในลักษณะของการร่วมทุกข์และสุขร่วมกัน อันเป็นรากฐานดั้งเดิมของคนไทยมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะการจัดสวัสดิการส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานปัจจัยสี่ โดยมีบ้านและวัดที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสวัสดิการชุมชน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ได้รับความช่วยเหลือและพึ่งตนเองให้ได้ในระยะยาว ด้วยรูปแบบความช่วยเหลือทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา ตามกำลังความสามารถของประชาชนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนของประเทศไทยมีลักษณะภูมิปัญญาและองค์ความรู้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมของบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและทรัพยากรที่แตกต่างกัน

รูปแบบของสวัสดิการชุมชนนั้น ได้รับการพัฒนาขึ้นไปสู่การเป็นกองทุนลักษณะต่างๆ ในชุมชนซึ่งปรากฏชัดเจนในช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ (พ.ศ.2540-2546) ซึ่งในขณะนั้นประชาชนชาวบ้าน แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้สรุปบทเรียนร่วมกัน พบว่าแม้ประเทศจะประสบปัญหาจนต้องได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ (International Monetary Fund: IMF) ด้วยความเป็นเครือญาติ ทูตทางสังคมด้านต่างๆ ในชุมชนแต่ละแห่งสามารถเป็นระบบคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ได้เป็นอย่างดี จึงนำไปสู่แนวคิดการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนจากฐานทุนด้านต่างๆ ขึ้น เช่น การจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงิน วิสาหกิจชุมชน กิจกรรมทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลที่มีการสมทบจากสามฝ่าย คือ (1) ทุนที่มาจากการออมของสมาชิกในชุมชน ทั้งในรูปแบบการออมทรัพย์เดิม หรือสัจจะออมทรัพย์ลดรายจ่ายวันละบาท (2) การสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (3) การสมทบจากภาครัฐโดยผ่านช่องทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอย่างกว้างขวาง

จากแนวคิดดังกล่าวจึงนำไปสู่การผลักดันให้สวัสดิการชุมชนเป็นวาระแห่งชาติ (เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2547-2557) ผ่านพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2550 ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม หรือ ก.ส.ค. ขึ้นมา โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับสวัสดิการชุมชน เนื่องจากสามารถบริหารจัดการโดยชุมชนและพึ่งพาตนเองได้ โดยพิจารณางบประมาณสนับสนุนในปี พ.ศ.2553 ในหลักการสมทบ 1:1:1 (ชุมชน: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: รัฐบาล) พร้อมทั้งมีการแต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมขึ้นมาขับเคลื่อนทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน เกิดการกระจายตัวของกองทุนสวัสดิการชุมชนในทุกภูมิภาคกว่า 2,855 กองทุน ครอบคลุมหมู่บ้านที่

เข้าร่วม 20,283 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 33.90 และมีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือภาคเหนือ ร้อยละ 22.28 รวมสมาชิกกองทุนกว่า 929,992 คน (ภัทรวรรณ กาลือ, 2553: 1-4)

สวัสดิการชุมชน เป็นองค์ประกอบของความมั่นคงในชีวิตที่มีทั้งการให้และการรับ สวัสดิการชุมชนจึงอยู่ในทุกเรื่องที่ประชาชนต้องการตั้งแต่เกิดจนตายโดยชุมชนจัดเอง รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน สวัสดิการชุมชนเกิดจากฐานเศรษฐกิจของชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม หรือฐานอื่นๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สวัสดิการชุมชนไม่ได้แยกสวัสดิการออกเป็นส่วนๆ แต่สวัสดิการเป็นวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่กับชุมชนตั้งแต่เกิดจนตายทุกเรื่องจึงเกี่ยวข้องกับสวัสดิการทั้งหมด และผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญคือ ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกถึงความมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข (รพีพรรณ คำหอม, 2545) การจัดสวัสดิการชุมชน ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของทางเลือกสู่ทางรอดของชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นโดยความคิดของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการเห็นคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยไม่ต้องรอการพึ่งพาภาครัฐ (จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ, 2546) ดังนั้นการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภาครัฐจึงถือเป็นหัวใจหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548)

ดังนั้นสวัสดิการชุมชนจึงเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นถึงหลักประกันความมั่นคงในชีวิต บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน เป็นการให้อย่างมีคุณค่า เกิดการยอมรับของคนในชุมชน จากฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เกิดกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรัชญาและความเชื่อ ศาสนา และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนได้

2. การจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน

การจัดสวัสดิการนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของทุกคนในชุมชน ที่จะดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละชุมชนที่จะเอื้อต่อการจัดสวัสดิการอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม เนื่องจากชุมชนในอดีตยังไม่มีควมซับซ้อนแต่มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสวัสดิการพื้นบ้าน (Primary Indigenous Social Welfare) (ระพีพรพรณ คำหอม, 2545: 4-5) ที่ยึดโยงความเป็นชุมชนให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ แต่เมื่อชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น สมาชิกในชุมชนไม่สามารถแสวงหาทรัพยากรมาสนองความต้องการของตนได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากร โดยที่สมาชิกแต่ละคนในชุมชนย่อมมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน ผู้ที่ได้เปรียบก็จะได้รับประโยชน์จากชุมชนมาก ในขณะที่ผู้เสียเปรียบได้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทำให้เกิดความแตกต่างของฐานะและชนชั้นขึ้นในชุมชน (Goodman & Peng, 1998: 198-199 อ้างถึงใน ปัญญา เลิศไกร, 2550: 9) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่ระดับรายได้ที่แตกต่างกัน บุคคลใดในชุมชนที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสที่ดีย่อมมีรายได้สูง มีความร่ำรวยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ส่วนบุคคลใดไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าถึงทรัพยากรได้ต่ำ ย่อมทำให้ระดับรายได้ต่ำและมีฐานะยากจนมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำไปด้วย เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

อย่างไรก็ตามความไม่เท่าเทียมกัน จึงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน เกิดเป็นความต้องการและการตอบสนองที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ (ปัญญา เลิศไกร, 2550: 9-10) ได้แก่

1. สิทธิ (Rights) เป็นสถานะที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองของชุมชน เป็นมนุษย์ที่มีตัวตนอยู่ในสังคมและในฐานะประชาชนของประเทศ เรียกได้ว่าเป็นสิทธิ

พลเมือง (Civil Rights) (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544: 18) เป็นสิทธิที่ประชาชนทุกคนในประเทศควรได้รับ โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกภายในชุมชนและประเทศนั้น ที่สามารถดำเนินการได้ภายใต้การกำกับดูแลและให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มองข้ามสิทธิของชุมชนไป

2. ความเสมอภาค (Equity) เป็นลักษณะของการสนองต่อความต้องการของบุคคลให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติย่อมเป็นไปได้ยาก เพราะมีความเกี่ยวเนื่องถึงผลประโยชน์และการจัดสรรทรัพยากรที่แตกต่างกัน จึงกลายเป็นความเสมอภาคที่มีลักษณะของการเข้าถึงโอกาสในการเข้ารับสวัสดิการที่เท่าเทียมกัน ที่เป็นไปได้ในแนวคิดแต่ในทางปฏิบัติความเสมอภาคอาจมีความสัมพันธ์กับอำนาจของรัฐที่จะต้องมีข้อกำหนดปฏิบัติเสมอ ดั่งจะเห็นได้จากการจัดสวัสดิการของรัฐ ที่มุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่โอกาสที่ประชาชนทุกคนภายในประเทศจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันนั้นเป็นไปได้ยาก รัฐจึงไม่สามารถจัดสวัสดิการให้กับประชาชนภายในประเทศได้อย่างเท่าเทียมกันได้ แต่เป็นไปได้ในลักษณะของอุดมการณ์ผ่านแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมเท่านั้น

3. ความอิสระ (Freedom) ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกและการตัดสินใจที่จะจัดสวัสดิการด้วยตนเอง จากฐานทุนของทรัพยากรที่มีอยู่ ให้สามารถบริหารจัดการตนเองได้โดยไม่ถูกรบง้างทางอุดมการณ์และแนวคิด ถึงแม้ว่าชุมชนแต่ละแห่งจะมีความสามารถและมีอิสระในการจัดการชุมชนด้วยตนเองก็ตาม หากแต่ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐ จนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ดั่งจะเห็นได้จากการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้โครงการต่างๆ ที่มีรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องจะนำไปสู่บทสรุปที่ทำยสุดแล้วประชาชนแต่ละชุมชนต่างๆ ภายในประเทศ ต่างพึ่งพารัฐมากกว่าพึ่งพาตนเอง จึงทำให้ความเป็นอิสระที่มีอยู่เป็นเพียงวาทกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอิสระในอุดมคติเท่านั้น ไม่สามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองจากการจัดสวัสดิการโดยชุมชนได้

ทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของวิถีการดำเนินชีวิต และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้ว ชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้เกิดการทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน หมายถึงการสร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน โดยมีองค์กรต่างๆ ของชุมชนในการเข้ามามีบทบาทด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนได้ แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้นคือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและเกิดยั่งยืนให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไปได้

การจัดการทรัพยากรชุมชนกับการจัดสวัสดิการชุมชนที่โดดเด่นมีกรณีศึกษาเครือข่ายอินแปง ที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2530 ของกลุ่มชาวบ้านที่บ้านบัว ตำบลลูกดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงที่อพยพมาจากเมืองภูวานาคะแดง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีผู้นำการก่อตั้งคือพ่อบัวศรี ศรีสูง ประธานชมรมอุ้มชูไทอีสาน ที่เห็นว่าการหลาหลายของพันธุ์พืชต่างๆ ของป่าภูพานในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์เหมือนกับพระอินทร์ได้มาสร้างไว้ แต่ก็ถูกทำลายไปอย่างมากตามการพัฒนาที่ปรารถนาให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่เป็นการเน้นรายได้เพียงอย่างเดียวทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขีดจำกัด โดยเฉพาะป่าไม้ในเขตป่าภูพาน กลายเป็นความยากลำบาก แร้นแค้น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เกิดการหลงไหลเข้าสู่เมือง ครอบครัวยแตกแยกจนหาความสุขกันไม่ได้ เมื่อชาวบ้านตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว จึงได้รวมตัวกันหาทางออก ประกอบกับมีนักวิชาการจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่พบว่าเป็นฐานทุนที่สำคัญนำไปสู่การก่อตั้งเครือข่ายอินแปง โดยนำพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่หลากหลายมาปลูกไว้ในสวนเสมือนยกป่าภูพานมาไว้ในสวนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการ “ปลูกอยู่ ปลูกกิน”

การสร้างวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้จากป่าที่ปลูกไว้ลดการทำลายป่าภูพาน ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของเครือข่ายได้แก่ ผลิตภัณฑ์น้ำหมักเหมาย ไวน์ น้ำปลา ขนมห และปลาร้า เป็นต้น ต่อมาจึงสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนรอบป่าภูพานครอบคลุม 4 จังหวัด คือ สกลนคร อุดรธานี กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร จำนวน 21 อำเภอ 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน เกิดการรวมกลุ่มสร้างสถาบันการเงิน และสวัสดิการของชุมชนขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การจัดสวัสดิการอาชีพ ค่ารักษาพยาบาล และการให้ทุนการศึกษากับบุตรหลาน ตลอดจนสร้างสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ในนามของมหาวิทยาลัยชีวิตระดับเคลื่อน โดยแนวคิดการพึ่งพาตนเองบนฐานภูมิปัญญาไท สร้างความเป็นพี่น้องที่เน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เข้าใจด้วยความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน สวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปง จึงเป็นกรณีศึกษาในการจัดการทรัพยากรชุมชนด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านและผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ กล่าวคือการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในการพิจารณาความเหมาะสมของพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูกว่าพันธุ์ไม้แต่ละชนิดใช้ประโยชน์ได้จากส่วนใด คือส่วนใดใช้เป็นอาหาร ส่วนใดใช้เป็นยารักษาโรค เป็นการจัดการสวัสดิการชุมชนบนฐานภูมิปัญญาของตนเองพร้อมกับการรับเอาสวัสดิการจากภาครัฐมาปรับใช้ โดยการจัดสวัสดิการร่วมกับการรักษาพยาบาลตามโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นสวัสดิการตามความทันสมัย แนวทางการจัดสวัสดิการในลักษณะนี้จึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและแพร่ขยายแนวคิดไปยังชุมชนต่างๆ อย่างรวดเร็ว ในแต่ละปีมีชุมชนต่างๆ มาศึกษาเรียนรู้จากเครือข่ายอินแปง

ไม่ต่ำกว่า 5,000 คนต่อปี และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนจากป่าออกมาจำหน่ายได้เป็นจำนวนมาก (ชนินทร์ วสีนนท์, 2549: 6-9)

นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยของ ธงชัย ภูวนาถวิจิตร และสุชาครีย์ ศิริรัตน์ (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืนเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม อำเภอแม่จัน และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม มีความสัมพันธ์กับฐานทุนจากความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญคือนกประจำถิ่น นกอพยพ และนกหายากกว่า 70 ชนิด มีระบบเศรษฐกิจฐานชีวภาพทั้งการประมงและการเลี้ยงควายแบบปางควายขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดเชียงรายและภาคเหนือ มีการค้นพบแหล่งโบราณคดีกว่า 77 แห่ง กระจายอยู่ทั่วบริเวณพื้นที่เวียงหนองหล่ม และมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์กว่า 5 กลุ่ม ที่อาศัยอยู่รวมกันมายาวนาน สามารถจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกได้ 3 ด้าน คือ (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ทันที (2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ควรปรับปรุงก่อนจัดการท่องเที่ยว และ (3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องรอหรือฟื้นฟูหรือพัฒนาก่อนจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม กับคิงส์โรมันและแขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว ด้วยการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืนเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จำเป็นต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทหลักในการวางแผนจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวพร้อมกับประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้ประกอบการการท่องเที่ยว รวมถึงการผลักดันให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำและการท่องเที่ยวจากฐานทรัพยากรของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้

จากผลการศึกษาริบทของพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคประชาชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม พบว่า ทรัพยากรหรือ “ทุนชุมชน” ที่สำคัญในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มแบ่งออกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) ประวัติศาสตร์ (2) ชาติพันธุ์ (3) โบราณคดี (4) ทรัพยากรธรรมชาติ และ (5) วัฒนธรรม โดยบริบทของชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในปัจจุบัน ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่เวียงหนองหล่มแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ (1) กลุ่มอาชีพทำนาซึ่งพบมากในตำบลท่าข้าวเปลือก และตำบลโยนก (2) กลุ่มอาชีพเลี้ยงควายแบบปางควาย พบใน 4 แห่ง คือ ปางควายบ้านป่าสักหลวง และบ้านต้นยาง ตำบลจันจว้าใต้ ปางควายบ้านห้วยน้ำราก ตำบลจันจว้า และปางควายบ้านแม่เหะ ตำบลท่าข้าวเปลือก สำหรับกลุ่มอาชีพที่พบได้ในทุกชุมชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม คือ (3) กลุ่มอาชีพการทำประมงน้ำจืด ด้วยการจับปลา กุ้ง หอย มาจำหน่าย และ (4) กลุ่มหาของป่า ที่พบการเก็บผัก บัว น้ำผึ้ง มาจำหน่าย เป็นต้น นอกจากนี้ยังค้นพบอุปสรรคที่สำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากความขัดแย้งแนวเขตความรับผิดชอบพื้นที่เวียงหนองหล่มของแต่ละตำบล รวมทั้งความต้องการนำพื้นที่ไปจัดสรรเป็นที่ทำกิน ประชาชนในกลุ่มอาชีพต่างๆ เกิดการแย่งชิงทรัพยากร โดยไม่มีการจัดการฟื้นฟู จนทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาที่ได้จึงส่งผลทำให้ปัจจุบันพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มได้รับการเสนอให้เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับเมืองโบราณเชียงแสน ตามกรอบการดำเนินการขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) กำหนดแผนการจัดการพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ ได้แก่ (1) เขตบริการ (2) เขตการท่องเที่ยว ศึกษาความรู้และบริการ (3) เขตอนุรักษ์พิเศษ (4) เขตสวนธรรมชาติ (5) เขตกิจกรรมพิเศษ และ (6) เขตฟื้นฟูสภาพทางธรรมชาติ โดยภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในพื้นที่โดยรอบเวียงหนองหล่ม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์และดูแลพื้นที่

เวียงหนองหล่มให้สามารถจัดการท่องเที่ยวและสวัสดิการชุมชนร่วมกันได้ โดยผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับกลุ่มอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนน้ำเวียงหนองหล่ม อีกทั้งยังมีส่วนช่วยสร้างงาน และสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืนได้

สำหรับกรณีตัวอย่างของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปสู่การจัดการสวัสดิการชุมชนนั้นพบว่าผลการศึกษาของสถาบันวิจัยทางสังคม (2551) ที่ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนของ สปป.ลาว นั้นดำเนินการโดยภาครัฐและภาคเอกชน นับเป็นเรื่องที่ดีที่การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในสังคมของ สปป.ลาว มากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดการใช้จ่ายที่อย่างเหมาะสมแล้ว การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นยังช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนและกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ยังใหม่สำหรับ สปป.ลาว ดังนั้นจึงมีเพียงชุมชนไม่กี่แห่งที่มีการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวขึ้น ตัวอย่างพื้นที่หรือชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำฮ้ำ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเขาควาย และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภูซางแฮ และดงเวียง ซึ่งทุกแห่งพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ทั้งนี้จากการศึกษาผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้และสวัสดิการในชุมชนที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวใน สปป.ลาว นั้นพบสาระสำคัญดังนี้

1) จำนวนร้อยละของครัวเรือนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว การรวมตัวเป็นองค์กรและรูปแบบการจัดสรรรายได้หรือผลประโยชน์ รวมทั้งการนำเทคนิควิธีการที่ดีมาใช้ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน การจัดการด้านพื้นที่และการจัดการขยะต่างๆ ด้วย ซึ่งได้นำไปสู่ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี (Good Environment) ซึ่งเน้นความสำคัญกับขยะ ซึ่งหากใครนำสิ่งใด

เข้ามาจะต้องนำสิ่งนั้นออกไปด้วย เช่น ถ้านำขวดน้ำพลาสติกเข้ามาก็ต้องนำขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้วออกไปด้วย นอกจากนี้ระหว่างการเดินทางไถ่จะดูแลกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เดินไปตามเส้นทางที่กำหนดไว้ โดยให้รบกวนพืชและสัตว์ที่อยู่ในบริเวณเหล่านั้นน้อยที่สุด มีการห้ามซื้อขายของป่า หรือสัตว์ป่าอย่างเข้มงวด

2) ในการลงมตินั้นจะต้องได้รับการรับรองจากคนในชุมชนซึ่งจะต้องมีจำนวนที่มากเพียงพอ “โครงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” จึงได้มีการประชุมขึ้นในหมู่บ้านหลาย ๆ ครั้ง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็นหรือมติของชุมชนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นๆ เพื่อให้บังเกิดผลโดยชาวบ้านเอง รวมทั้งการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ ก็ควรที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากเสียงส่วนมากก่อนด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่การท่องเที่ยวจะนำเข้ามาสู่หมู่บ้าน จึงต้องมีการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ไกด์และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเช่นเดียวกับการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ

3) ข้อค้นพบที่สำคัญคือการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสร้างงานและการกระจายรายได้สู่ชุมชน เงินที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายไปสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวนั้น (ยกเว้นการเดินทางจากเชียงใหม่) ผลประโยชน์ที่ได้จะตกเป็นของชาวบ้านในท้องถิ่นโดยเฉพาะทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่นเดียวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติในเขตอุทยาน ยกตัวอย่างเช่นเงินที่นักท่องเที่ยวจ่าย 23 ดอลลาร์สหรัฐ สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว 2 วัน นำไปจัดสรรรายได้ คือ (1) ผู้นำเที่ยวหรือไกด์ท้องถิ่น ร้อยละ 29 (2) กองทุนสนับสนุน (Revolving fund) ของหมู่บ้าน ร้อยละ 36 (3) กองทุนอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติ ร้อยละ 31 (4) ค่าธรรมเนียมสำหรับองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น ร้อยละ 7 และ (5) ค่าจัดเตรียมอาหาร ร้อยละ 7

จากการกระจายรายได้ในชุมชนดังกล่าวยังมีค่าใช้จ่ายพิเศษอย่างอื่นด้วย เช่น ค่าที่พักโฮมสเตย์ ค่าเช่าเรือ ค่าของที่ระลึก หรือนักท่องเที่ยว ซื้ออาหารและ

เครื่องตั้งเพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านเพิ่มเติมก็ได้ สำหรับ “กองทุนสนับสนุน” (Revolving fund) นั้นถือเป็นโครงการขนาดเล็กในระดับหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวสามารถที่จะบริจาคเพิ่มเติมเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาหมู่บ้านได้ เช่น การปรับปรุงเรือสว่นไรรี่นา การซื้อเมล็ดพันธุ์พืช หรือการปรับปรุงบ้าน ซึ่งการกู้ยืมเงินจะมีการกำหนดระยะเวลาในการคืนเงินที่เหมาะสมและมีดอกเบี้ยสำหรับการกู้ยืมด้วย ชาวบ้านจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านเพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในการดูแลจัดการกองทุนซึ่งการพิจารณาให้กู้ยืมนั้นจะต้องผ่านการเห็นชอบจากที่ประชุมของหมู่บ้าน ภายหลังจากมีการร้องขอเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการโกงหรือคอร์รัปชันเกิดขึ้น บัญชีกองทุนของหมู่บ้านจะไม่มีการสูญเสียหายแต่กลับจะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจากเงินรายได้ที่ได้มาจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อไป

นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนของ ธงชัย ภูวนาถวิจิตร (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาตลาดนัดทุ่งฟ้าบดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ตลาดทุ่งฟ้าบด เดิมมีชื่อเรียกเป็นภาษาล้านนาว่า “กาดจ๊ว” เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนและซื้อขายวัว-ควายเพื่อนำไปใช้แรงงานภาคกสิกรรม ด้วยลักษณะบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบพึ่งพาเกษตรกรรมในอดีต จนกระทั่งพัฒนาการมาเป็นตลาดนัดขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคเหนือจากในปัจจุบัน โดยตลาดนัดทุ่งฟ้าบดนั้นเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2502 เปิดให้บริการเป็นประจำทุกวันเสาร์ ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงบ่าย โดยมีพ่อค้า แม่ค้าและผู้บริโภคจากชุมชนใกล้เคียง จากต่างอำเภอ ต่างจังหวัดในเขตภาคเหนือ เข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าอย่างคับคั่งแทบทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลสำคัญต่างจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้เข้ามาท่องเที่ยวและจับจ่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี เนื่องจากมีสินค้าทุกชนิดจำหน่าย

จากอดีตที่มีพ่อค้าแม่ค้ามาวางขายสินค้าเพียง 4-5 ราย แต่ปัจจุบันมีแผงค้าค้าขายสูงถึง 600 ราย ในแต่ละนัดมีประชาชนและนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจับจ่ายสินค้าและท่องเที่ยวสูงถึง 5,000 คนต่อนัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น สงกรานต์ ออกพรรษา เข้าพรรษา และงานปอยหลวง จะมีลูกค้าสูงถึง 10,000 คน มีมูลค่าการซื้อขายกว่า 10 ล้านบาทต่อนัด ตั้งอยู่ริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 สายสันป่าตอง-ฮอด บริเวณบ้านทุ่งฟ้าบด หมู่ที่ 15 ตำบลยี่หว้า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ส่วนที่เป็นตลาด กว่า 41 ไร่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอสันป่าตองประมาณ 3 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมือง 22 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 30 นาที เปิดตลาดทุกวันเสาร์ ตลาดแห่งนี้ได้พัฒนาการจากตลาดนัดสำหรับซื้อขายและแลกเปลี่ยนวัว-ควาย มาเป็นตลาดนัดซื้อขายสินค้าที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือในปัจจุบัน จึงทำให้ลักษณะทางสังคมของตลาดแห่งนี้เป็นลักษณะสังคมเศรษฐกิจแบบท้องถิ่นที่ผูกพันกับเครือญาติและกิจกรรมการค้าขายแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มีการสืบทอดกิจการการค้าจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีสัดส่วนน้อยมากที่ปล่อยแผงเช่าให้คนต่างถิ่นหรือต่างจังหวัดเข้ามาเช่าหรือเช่าแผงต่อ มีการพึ่งพาระหว่างเจ้าของตลาดและผู้เช่าแผง ผ่านการจ่ายค่าเช่าเป็นรายปีและรายวันในแต่ละนัด ที่มีค่าเช่าแผงจำหน่ายสินค้าต่ำกว่าตลาดนัดโดยทั่วไป เจ้าของกิจการไม่เรียกเก็บค่าเช่าที่สูงมากนัก เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาด ต่างเช่าแผงค้าขายมาอย่างยาวนานจึงผูกพันและช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันมาโดยตลอด ทำให้พ่อค้าและแม่ค้าสามารถค้าขาย เก็บเงินเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัวได้

นอกจากนี้ผู้ที่อยู่อาศัยใกล้กับตลาดทุ่งฟ้าบดต่างก็ให้ความสำคัญและให้ความสำคัญร่วมมือมาอย่างยาวนานกับเจ้าของตลาดและพ่อค้าแม่ค้าในตลาดแห่งนี้ ตั้งแต่เปิดตลาดมาจนถึงปัจจุบัน ในการใช้พื้นที่โดยไม่แสดงถึงความไร้ความรับผิดชอบต่อบรรดาพ่อค้าและแม่ค้าตั้งแต่ยามดึกจนถึงสว่างของทุกวันเสาร์ถึงบ่ายจนเปิดตลาดตลอดจนการจราจรที่คับคั่งและแออัดบนเส้นทางสายเชียงใหม่-ฮอด ของทุกวันเสาร์ ช่วงเวลา 08.00-12.00 น. แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงหรือ

ติดกับตลาดกลับปรับตัว ไร่ทรัพย์สินที่ดินของตนเองที่มีอยู่ เปิดให้บริการรับฝากรถ บริการห้องน้ำ ค้าขายหรือทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าที่เข้ามาจับจ่ายซื้อหาสินค้าในตลาดแห่งนี้ ช่วยให้เกิดอาชีพและสร้างรายได้ภายในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงเกิดเป็นสังคมเศรษฐกิจท้องถิ่นแบบการพึ่งพาตนเอง มีการตั้งกลุ่มสวัสดิการพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดนัดทุ่งฟ้าบดที่มีความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจร่วมกัน เช่น การกั๊ยมเงิน การแชร์กลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฅมาปนกิจ และกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน เป็นต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สินและสวัสดิการพ่อค้า แม่ค้าในตลาดนัดทุ่งฟ้าบด พบว่า ปัญหาสำคัญที่นำไปสู่การมีหนี้สินของพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดนัดทุ่งฟ้าบดที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1) การขาดเงินทุน เป็นลักษณะการขาดเงินทุนที่จะนำมาซื้อสินค้าจากภายนอกชุมชนหรือต่างจังหวัดมาวางจำหน่ายในตลาดนัดทุ่งฟ้าบด เช่น สินค้าประเภทเครื่องอุปโภคและบริโภค เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูง ส่วนใหญ่ผลิตในต่างจังหวัดจึงทำให้มีต้นทุนค่าขนส่งที่เพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้พ่อค้าและแม่ค้าในตลาดนัดที่มีเงินทุนไม่เพียงพอต้องอาศัยกู้เงินจากนายทุนนอกระบบเข้ามาเป็นค่าใช้จ่ายหมุนเวียนในการค้าขาย เป็นต้น

2) หนี้สินจากการซื้อรถยนต์หรือรถบรรทุก พ่อค้าแม่ค้าที่เช่าแผงจำหน่ายสินค้าในตลาดนัดทุ่งฟ้าบด โดยส่วนใหญ่จะมีรถยนต์หรือรถบรรทุกส่วนตัวสำหรับขนส่งสินค้ามาจำหน่ายยังตลาดนัดต่างๆ หมุนเวียนกันไปในแต่ละแห่งของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซื้อด้วยสินเชื่อส่วนบุคคลจากบริษัทผู้แทนจำหน่ายและบริษัทสินเชื่อ จึงทำให้ต้องจ่ายค่างวดทุกๆ เดือน จึงทำให้บางช่วงเวลาที่ไม่ประสบปัญหาขาดทุนหรือขายสินค้าไม่ได้ เช่นในช่วงฤดูฝนหรือช่วงเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศตกต่ำ จึงต้องแบกรับภาระหนี้สินสะสมจนบางรายต้องโดนยึดรถและติดหนี้เพื่อนพ่อค้าและแม่ค้าได้

3) การติดหนี้จากการศึกษาของบุตร ภาวะการสงเสียนบุตรเข้ารับการศึกษา นับเป็นภาระทางการเงินที่พ่อค้าและแม่ค้าในตลาดโดยส่วนใหญ่ประสบปัญหาอยู่คือค่าเล่าเรียนบุตร ในแต่ละเดือนต้องจ่ายค่าเล่าเรียนประมาณ 4,000-6,000 บาท จึงทำให้ต้องกู้เงินจากนายทุนนอกระบบโดยเก็บเงินทุกครั้งที่เปิดตลาด ดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 10-20 ต่อเดือน บางเดือนไม่สามารถส่งต้นได้บางรายก็ผลัดส่งดอกไปเรื่อยๆ จนกว่าจะชำระหนี้หมด

สวัสดิการโดยแม่ค้าและพ่อค้าตลาดนัดทุ่งฟ้าบดเรียกว่า “แชร์กลุ่ม” เป็นลักษณะการเล่นแชร์สะสมเงิน หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “ฮอม” เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดที่จำหน่ายสินค้าแทบทุกประเภทที่เข้าแผงขายอยู่ในตลาดนัดทุ่งฟ้าบด ประกอบไปด้วยผู้จัดการแชร์ที่ใหญ่นิยมเรียกว่า “เท้าแชร์” จะเป็นแม่ค้าหรือพ่อค้าที่ค่อนข้างมีฐานะดี ค้าขายอยู่ในตลาดมาอย่างยาวนาน ได้รับการยอมรับนับถือของพ่อค้าและแม่ค้าในตลาดแห่งนี้ ประเภทของแชร์ที่ตั้งขึ้นมีมากมายหลายประเภท ขึ้นอยู่กับประเภทสินค้าที่ค้าขายและระดับรายได้ต่อนัดของผู้เข้าร่วมในกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะตกลงกันเองภายใน เช่น แชร์ปลา เนื้อ ไข่ หรือของเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่นิยมเก็บเงินและจับฉลากกันอย่างง่าย ๆ

นอกจากนี้ยังมีการตั้งกลุ่มแชร์ที่มีขนาดใหญ่และมีมูลค่าของทรัพย์สินที่รวมกลุ่มกันนั้นมีมูลค่าสูง อาทิ แชร์สร้อยคอทองคำ แชร์เงินสด แชร์รถจักรยานยนต์ แชร์โทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) และแชร์เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น โดยในข้อตกลงจะต้องกำหนดจำนวนสมาชิก ซึ่งที่นิยมมากที่สุดคือ 12 คน เป็นต้น แล้วแบ่งเงินที่แต่ละกลุ่มจะกำหนดขึ้น ในแต่ละนัดจะเริ่มเก็บเงินสวัสดิการของสมาชิกกลุ่มแชร์หลังจากตลาดเริ่มเลิกแล้ว และจะต้องกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องชำระเข้ากลุ่มแต่ละคนต่อนัดเท่าไรหรือ กติกา คือ หนึ่งคนสามารถเปียได้ 1 ครั้ง หากเป็นเงินสด ผู้เปียคนแรกจะได้เงินสดไปโดยไม่มีดอกเบียเป็นผลตอบแทนแต่จะได้เงินสดไปใช้เป็นคนแรก แต่สำหรับในงวดที่ต้องเปียแชร์ต่อไป ผู้ที่ต้องการใช้เงินจะต้องลงขันดอกเบียเพื่อแข่งกัน สมาชิกที่

จ่ายดอกเบี้ยสูงสุดในครั้งนั้นจะได้เงินไปพร้อมกับดอกเบี้ยครั้งนั้น แต่หากเป็นสร้อยคอทองคำและรถจักรยานยนต์นั้นจะแตกต่างออกไป โดยผู้เปี้ยจะไม่ได้รับไปใช้ แต่จะได้เงินสดไปซื้อด้วยตนเองตามวงเงินที่ได้ลงทุนลงไป เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาตลาดนัดทุ่งฟ้าบดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นการใช้ทรัพยากรที่ดินของเอกชนและผู้ประกอบการในชุมชนนำสินค้าและบริการเข้ามาดำเนินกิจกรรมทางการค้าจนกลายเป็นตลาดนัดที่มีขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมวิถีการตลาดในชุมชน จะช่วยให้เกิดการจำหน่ายสินค้าได้ในปริมาณมากขึ้นส่งผลต่อรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ถึงแม้ว่าปัจจุบันการจัดตั้งสวัสดิการโดยแม่ค้าและพ่อค้าตลาดนัดทุ่งฟ้าบดจะเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ ที่เรียกว่า “แชร์กลุ่ม” ก็ตาม หากแต่ก่อให้เกิดการระดมเงินเพื่อช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ร่วมอาชีพค้าขายด้วยกัน มีขนาดเล็กและใหญ่บ้าง มีการประนีประนอมการจ่ายชำระค่างวด หากสมาชิกในกลุ่มประสบปัญหาทางการเงิน หรือเกิดความต้องการใช้เงินฉุกเฉินขึ้นได้

แต่อย่างไรก็ตามผลจากการจัดการทรัพยากรชุมชนจนนำไปสู่การจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นรูปธรรมอีกกรณีศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ (พรหมมินทร์ พวงมาลา, สัมภาษณ์วันที่ 15 มิถุนายน 2555) พบว่าแนวคิดการใช้ฐานทรัพยากรชุมชนมาใช้ประโยชน์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชน ทุกคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วม มีรูปแบบที่สัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมยาวนานกว่า 14 ปี จากฐานทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในเชิงอนุรักษ์ และเชิงวัฒนธรรม ในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นชุมชนบ้านแม่กำปองได้ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ลำธารซึ่งมีน้ำ

ไล่สะอาดเป็นต้นน้ำที่สำคัญของชุมชน ประกอบกับทำเลและที่ตั้งของชุมชนที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,300 เมตร จึงทำให้มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ส่วนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ใช้ภูมิปัญญาและวิถีการผลิตใบชาหมักแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือภาษาเหนือเรียกว่า “เมี่ยง” เป็นพันธุ์ใบชาอัสสัมปลูกในบ้านแม่กำปองยาวนานกว่า 200 ปี ซึ่งเป็นอาชีพหลัก รวมทั้งยังมีการปลูกกาแฟในพื้นที่จำนวนมาก จึงทำให้บ้านแม่กำปองในปัจจุบัน มีรายได้เสริมจากการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบโฮมสเตย์ (Home Stay) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 เป็นต้นมา โดยได้รับการรับรองมาตรฐาน “โฮมสเตย์ มาตรฐานไทย” จากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-จนถึงปัจจุบัน

บ้านพักแบบโฮมสเตย์ของบ้านแม่กำปองในปัจจุบัน เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติทั่วโลกอย่างแพร่หลาย ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนารุดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพชีวิต มีรายได้หลักจากการทำสวนชาและรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ส่งผลทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น จนนำไปสู่การจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชน” เพื่อนำรายได้จากการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและโฮมสเตย์จำนวนร้อยละ 15 เข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถออมเงินและจัดสวัสดิการให้กับชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกทั้งหมด มีคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเข้าไปบริหารจัดการรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งหมดของชุมชน ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถเป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ โดยกองทุนสวัสดิการที่เกิดจากการท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปองนั้น เป็นกองทุนที่เกิดจากการพัฒนาหมู่บ้านแม่กำปองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม กองทุนนี้มีส่วนแบ่งที่ได้จากการเก็บค่าบริการห้องพักแบบโฮมสเตย์และกิจกรรมเดินป่าเพื่อเที่ยวชมธรรมชาติ เป็นกองทุนที่เน้นการปลูกจิตสำนึก การสร้างความตระหนักให้กับชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามาดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนร่วมกัน เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน การช่วยเหลือ

เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยผลของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคม มิตรไมตรีที่ดีในชุมชน ให้มีความสุขซึ่งผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากสวัสดิการชุมชนได้แก่ทุกคนในชุมชน จากการทำทุกคนได้ร่วมกันคิดร่วมกันลงมือปฏิบัติ ช่วยให้หมู่บ้านพัฒนาขึ้นอย่างเข้มแข็ง มีทุนของชุมชน โดยชุมชนช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น จนปัจจุบันบ้านแม่กำปองได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว จากการใช้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม จนนำไปสู่การจัดการชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง บนฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างยั่งยืนได้

นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน เป็นลักษณะการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายเพื่อสนับสนุนการผลิตทางการเกษตรนับได้ว่าเป็นการจัดการทรัพยากรสู่การจัดการสวัสดิการชุมชนที่เป็นรูปธรรมและมีสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากรายงานการศึกษาของ ธงชัย ภูวนาถวิจิตร, ไพบุลย์ วงศ์ใหญ่ และนิรันดร์ แพงคำ (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการน้ำด้วยภูมิปัญญาเหมืองฝาย โดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาสหกรณ์ผู้ใช้น้ำจันจว้าจำกัด ในพื้นที่ลุ่มน้ำคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่าการจัดการน้ำด้วยระบบเหมืองฝายของชาวล้านนา นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม ที่ถูกประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาจากความต้องการในการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ภายใต้สภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคเหนือ เป็นที่ราบลุ่มพื้นที่สูง ประกอบไปด้วยป่าภูเขา เนินเขา และที่ราบสูง-ต่ำไม่เสมอกัน แต่ก็เริ่มต้นกำเนิดที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำหลายสาย ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเพื่อปลูกข้าวสำหรับบริโภค ซึ่งต้องอาศัยน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญต่างๆ ให้สามารถส่งผ่านคลองส่งน้ำเข้าไปหล่อเลี้ยงต้นข้าวในพื้นที่นาได้อย่างทั่วถึง ส่งผลทำให้ชาวล้านนาในยุคโบราณได้คิดค้นหาทางเก็บกักน้ำและสร้างคลองส่งน้ำ จากแหล่งน้ำธรรมชาติไปใช้เพื่อเกษตรกรรมด้วยระบบ “เหมืองฝาย” ขึ้น โดยมีเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ว่าเป็นระบบชลประทานแบบล้านนามา

ตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายหรือก่อนหน้านั้นในสมัยลาวจากราชหรือเจ้าปู่ลาวจก ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของพญามังราย โดยพบการบันทึกระบบการจัดการน้ำหรือเหมืองฝายในเอกสาร “มังรายศาสตร์” ซึ่ง คณาภรณ์ ธัญธรรมเจริญ (2554) ได้อธิบายระบบการจัดการน้ำ แบบมังรายศาสตร์นี้ไว้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการน้ำที่อาศัยหลักการบริหารจัดการน้ำตามธรรมชาติ ที่ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำและจะไหลอย่างรวดเร็วในช่วงหน้าฝน จนในช่วงเวลาที่ขาดฝนจะไม่มีน้ำเหลือค้างอยู่ล้นน้ำได้นาน ระบบการจัดการเหมืองฝายจึงเกิดขึ้นด้วยวิธีการปิดกั้นทางน้ำให้มีระดับสูงขึ้น ด้วยการสร้างอาคารที่เรียกว่าฝายหรือเขื่อนทดน้ำ และขุดคลองลำนํ้าหรือลำน้ำเหมืองให้ไหลไปสู่ที่ต่ำ เพื่อเป็นการบังคับน้ำไปใช้ให้เกิดประโยชน์นับเป็นเทคโนโลยีของชาวล้านนาในอดีต ทั้งนี้หัวใจสำคัญของมังรายศาสตร์นั้น มีความมุ่งหมายให้เกิดความเป็นธรรมในการแบ่งสรรปันน้ำแก่ราษฎรผู้ใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน จนถึงขั้นเกิดการตรากฎหมายหรืออาญาแผ่นดินไว้เป็นกฎหมายมังรายศาสตร์ โดยในอดีตบทบัญญัติจะมีลักษณะสำคัญเพื่อมุ่งใช้ความเด็ดขาดจากบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิด ซึ่งในบางมาตราอาจถึงขั้นประหารชีวิต

การจัดการน้ำด้วยระบบเหมืองฝายที่ยังพบว่ามี การดำเนินการและเป็นสวัสดิการชุมชนมาจนปัจจุบัน คือระบบเหมืองฝายลุ่มแม่น้ำจันและแม่น้ำคำของชาวยอง บริบทของชุมชนชาวยองในลุ่มแม่น้ำคำที่มีอาชีพเกษตรกรรม ยังคงใช้ระบบชลประทานแบบภูมิปัญญาชุมชนซึ่งมีโครงสร้างของระบบเหมืองฝายที่ประกอบด้วย

1) โครงสร้างของตัวฝาย ที่เป็นทำนบกั้นลำนํ้าที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เคยสร้างด้วยไม้ไผ่ และแบบหินทั้ง เปลี่ยนมาเป็นฝายคอนกรีตตามแบบชลประทานในปัจจุบัน

2) โครงสร้างระบบการส่งน้ำที่ประกอบด้วย

- แตะหรือเขียง เป็นทำนบกั้นลำนํ้าเหมืองเพื่อแบ่งน้ำเข้าเหมืองน้อย
- เหมืองหลวง เหมืองกลาง เหมืองน้อย เหมืองไล่ไก่ รวงริน ซึ่งมี

หน้าที่ส่งน้ำเข้าถึงพื้นที่เกษตร

- ดำรงน้ำ เป็นทำนบขนาดเล็กแยกน้ำจากแต่ไปสู่อ่างน้ำ
- เขื่อนกั้นน้ำ มีหน้าที่ระบายน้ำที่เหลือจากการใช้น้ำในพื้นที่

การเกษตร

3) โครงสร้างขององค์กรเมืองฝาย ซึ่งประกอบด้วย

- คณะกรรมการเมืองฝาย ที่มีหน้าที่ร่วมกันบริหารจัดการน้ำ
- สมาชิกผู้ใช้น้ำ เป็นผู้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากระบบเมืองฝาย

นอกจากโครงสร้างทั้ง 3 ประการนี้แล้วยังพบอีกว่าโครงสร้างการบริหารจัดการเมืองฝายได้เกิดการพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำ ในรูปแบบสหกรณ์ผู้ใช้น้ำโดยภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นประชากรโดยส่วนใหญ่ของกลุ่มแม่น้ำคำ โดยยึดหลักความเป็นธรรมและความเป็นเครือญาติของแต่ละชุมชนร่วมกัน ชื่อว่า **“สหกรณ์ผู้ใช้น้ำจันจว้า จำกัด”** ซึ่งก่อตั้งขึ้นและจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2532 มีคณะกรรมการที่มาจากการเสนอชื่อจากสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ จากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2532 เป็นต้นมา โดยมีพัฒนาการด้านการบริหารจัดการโดยกรรมการและสมาชิกในการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมตามแบบอย่างปฏิบัติมาครั้งแต่ในอดีต แม้ว่าจะพบว่ามีบางช่วงที่มีเรื่องขัดแย้งกันบ้างของสมาชิกในกลุ่ม แต่ก็สามารถไกล่เกลี่ยและแก้ไขปัญหามาจนสหกรณ์ผู้ใช้น้ำจันจว้า จำกัด สามารถเติบโตและมีสมาชิกเพิ่มสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากสรุปผลการดำเนินงาน ณ วันสิ้นปีบัญชี 31 มีนาคม พ.ศ.2555 มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 1,074 คน มีรายได้จากการเก็บเงินจากสมาชิกที่ใช้น้ำ การประกอบการทำข้าว กองทุนปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตร รวมทั้งให้บริการสูบน้ำ มีรายได้ก่อนหักค่าใช้จ่าย 1,011,877.61 บาท มีกำไรสุทธิ 478,838.38 บาท (ทุนดำเนินการ 6,610,907.72 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนคิดเป็นร้อยละ 28.10) (สหกรณ์ผู้ใช้น้ำจันจว้า จำกัด, ผลการดำเนินงาน ณ วันสิ้นปีบัญชี 31 มีนาคม พ.ศ.2555) รายได้ข้างต้นได้นำมาจัดเป็นสวัสดิการเป็นฌาปนกิจให้กับสมาชิก ซึ่งเป็น

สวัสดิการโดยชุมชนที่สำคัญมีมาแต่ครั้งในอดีต เป็นสวัสดิการที่ให้ความช่วยเหลือในเวลาสมาชิกในชุมชนเสียชีวิตลง สมาชิกทุกคนจะต้องมาช่วยในงานศพพร้อมกับเงินครอบครัวละ 20 บาท ถูข้าวสาร 1 ลิตร ซึ่งสวัสดิการดังกล่าวยังยึดถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ โดยมีการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขให้เข้ากับบริบทสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

จากกรณีศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน โดยชุมชนและเพื่อคนในชุมชน นอกจากจะเป็นทางเลือกที่ช่วยให้ความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้แล้ว ยังเป็นการใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่มาจัดการให้เกิดประโยชน์ในเชิงสวัสดิการได้ โดยสมาชิกทุกคนในชุมชนล้วนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและร่วมกันสร้างองค์กรให้เติบโต สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐแต่อย่างใด

3. ความสำคัญของสวัสดิการชุมชนสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

จากพัฒนาการของสวัสดิการชุมชน ที่มาจากความต้องการพื้นฐานของชุมชน อันเนื่องมาจากรัฐไม่สามารถจัดสวัสดิการให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวต้องใช้งบประมาณและทรัพยากรจำนวนมาก ซึ่งรัฐไม่สามารถจัดหางบประมาณเพื่อการจัดสวัสดิการให้ประชาชนในประเทศได้ จึงส่งผลทำให้ชุมชนเกิดแนวคิดที่จะหาแนวทางในการพึ่งตนเองจากทรัพยากรในชุมชน ฐานทุนทางสังคม (Social Capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่ชุมชนมีอยู่มาดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชน จากทรัพยากรของชุมชน จึงเป็นอีกทางเลือกที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองจากทรัพยากรชุมชน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ด้วยการให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยใช้ฐานทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชน ผ่าน

กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่จัดขึ้นร่วมกันได้

นอกจากนี้การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ สามารถบูรณาการตามความต้องการของชุมชนได้ นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน ประชาชนหรือสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและบริหารดำเนินงานด้วยบุคลากรภายในชุมชน ย่อมมีความรู้และเข้าใจปัญหาในด้านต่างๆ ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การกำหนดแผนงานพัฒนาสวัสดิการชุมชน และสวัสดิการต่างๆ ภายในชุมชน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนเพื่อบูรณาการร่วมกับภาคที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการได้ ถึงแม้ว่าการจัดสวัสดิการชุมชนของประเทศไทยจะมีพัฒนาการมาจากการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยอาศัยโครงสร้างทางสังคมแบบเครือญาติก็ตาม แต่การจัดสวัสดิการนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของทุกคนในชุมชน ที่จะดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละชุมชนที่จะเอื้อต่อการจัดสวัสดิการอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม เนื่องจากชุมชนในอดีตยังไม่มีความซับซ้อนแต่มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสวัสดิการพื้นบ้านที่ยึดโยงความเป็นชุมชนให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนได้

ถึงแม้ว่ารูปแบบของสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน ได้รับการพัฒนาขึ้นไปสู่การเป็นกองทุนลักษณะต่างๆ ในชุมชนซึ่งปรากฏชัดเจนในช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ (พ.ศ.2540-2546) โดยปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำแนวคิดการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนจากฐานทุนด้านต่างๆ ขึ้น เช่น การจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์การเงิน วิสาหกิจชุมชน กิจกรรมทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลที่มีการสมทบจากสามฝ่าย คือ (1) ทุนที่มาจาก การออมของสมาชิกในชุมชน ทั้งในรูปแบบการออมทรัพย์เดิม หรือสัจจะออมทรัพย์ลด

รายจ่ายวันละบาท (2) การสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ (3) การสมทบจากภาครัฐโดยผ่านช่องทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอย่างกว้างขวาง มีความสัมพันธ์กับสิทธิในการเป็นพลเมืองของชุมชนที่ต้องมีการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันก็มีอิสระที่จะร่วมแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจและการดำเนินงานบนทางเลือกที่หลากหลายต่อการกำหนดทิศทางของชุมชน โดยไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือ สนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนก็ตาม หากแต่ความสามารถในการบูรณาการ การจัดสวัสดิการชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนับได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากประชาชนในชุมชนมีสิทธิในการที่จะลุกขึ้นมาจัดสวัสดิการเพื่อการพึ่งตนเอง จากศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ เพราะนั่นหมายถึงการสร้างหลักประกัน และความมั่นใจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานของสมาชิกภายในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ในการที่จะจัดสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านการออมและการมีส่วนร่วมเพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าถึงทรัพยากรชุมชนได้อย่างเท่าเทียมกัน เกิดกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและความเชื่อ ศาสนา การเมืองการปกครอง และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนได้

แต่อย่างไรก็ตามสวัสดิการชุมชน จึงไม่ควรเป็นลักษณะที่มีรูปแบบเดียว อย่างเช่น กองทุนฌาปนกิจชุมชน ที่มุ่งเน้นช่วยเหลือในกรณีเสียชีวิตแต่เพียงอย่างเดียว ชุมชนมีทางเลือกที่หลากหลายกับสวัสดิการทางเลือกต่างๆ ให้มากขึ้น สอดคล้องกับสถานการณ์และรายได้ของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งบริบทของชุมชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน โดยไม่คำนึงถึงแต่ผลตอบแทนหรือเงินปันผลประจำปีของสมาชิกตลอดจนผลประโยชน์ทับซ้อนอื่นๆ ที่จะเกิดขึ้นจากสวัสดิการชุมชน แต่ควรตระหนักถึงคุณค่าที่เกิดจาก การร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองได้

ดังนั้นความสำคัญของแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กับ สิทธิ ความเสมอภาคและความอิสระ ที่เป็นสภาวะเงื่อนไขสำคัญของโครงสร้างทาง สังคมของชุมชน ที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ภายใต้การพึ่งพาตนเองและการ เข้าถึงทรัพยากรของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน จึงทำให้ศักยภาพของแต่ละชุมชนใน ประเทศไทย ไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งอย่างทั่วถึงได้ เนื่องจากการตัดสินใจด้านการจัดสวัสดิการชุมชนในด้านต่างๆ ยังพึ่งพาความ ช่วยเหลือจากรัฐมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ส่งผลทำให้ชุมชนไม่สามารถจัด สวัสดิการโดยชุมชนอย่างสมบูรณ์ได้ มีเพียงบางชุมชนเท่านั้นที่สามารถจัดสวัสดิการ ชุมชนผ่านฐานทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมได้ ด้วยลักษณะความสัมพันธ์ของ บุคคล กลุ่ม องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่มีอาณาบริเวณอาศัย อยู่ในเขตพื้นที่หนึ่ง ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และการปฏิบัติซึ่งกันและกัน ที่นำทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมรวมทั้งองค์ความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนมา รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทางสังคม ให้เกิดสวัสดิการชุมชนเพื่อสร้างหลักประกัน ความมั่นใจแก่คนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยผลของการจัด สวัสดิการชุมชนที่สำคัญช่วย ก่อให้เกิดการออม ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์หรือมิตร ไมตรีที่ดีของคนในชุมชน มีความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมี ความสุขเกิดการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนได้

4. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน

จากปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชนที่นำไปสู่ความ ล้มเหลว พบว่าการจัดสวัสดิการชุมชนเป็นการจัดสวัสดิการกระแสทางเลือก หน่วยงาน หรือผู้นำมีความเข้าใจว่าระบบสวัสดิการชุมชน คือระบบสวัสดิการสังคมทั้งหมด ความ หลากหลายของรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่องค์กรต่างๆ ดำเนินการส่วนใหญ่เกิด จากการเรียนรู้ ลอกเลียนแบบกัน และยังขาดความเข้มแข็ง กองทุนส่งเสริมการจัด สวัสดิการสังคมซึ่งเป็นกองทุนที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กร

สวัสดิการชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอในการทำหน้าที่จัดสวัสดิการชุมชน แต่มุ่งเน้นการสมทบงบประมาณให้แก่กองทุนสวัสดิการตำบล และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กองทุนสวัสดิการตำบลประเภทองค์กรการเงินชุมชน และการดำเนินงานยังอยู่เฉพาะกลุ่มผู้นำและเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งอาจไม่ตอบภาพรวมของการจัดสวัสดิการชุมชนในภาพรวมทั้งประเทศที่มีความหลากหลายและมีหลายองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและให้การส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งการดำเนินงานที่รัฐตัดสินใจเข้ามาลงทุนในโครงการ ยังขาดการเชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และชี้ให้เห็นถึงความยั่งยืนในอนาคตได้

5. การจัดสวัสดิการชุมชน: ทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการพัฒนากลไกการดำเนินงานจัดสวัสดิการชุมชนตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ควรมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับการดำเนินงานตามกลไกกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม และในอนาคตควรพัฒนาการดำเนินงานเข้าสู่ระบบกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม การสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการส่งเสริมสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชนกรณีไม่เข้าเกณฑ์ตามโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนที่ใช้งบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมในการสนับสนุน มีความจำเป็นที่ต้องสร้างความเข้มแข็งขององค์กรสวัสดิการชุมชน โดยการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมและกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานขององค์กรสวัสดิการชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนได้ อีกทั้งการบูรณาการกองทุนสวัสดิการชุมชนกับระบบสวัสดิการอื่นๆ ที่มีอยู่หลายกหลายในชุมชนและในสังคมไทย โดยเฉพาะในอนาคตกองทุนสวัสดิการ

ชุมชนตำบลซึ่งมีอยู่ในทุกพื้นที่ อาจทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการสวัสดิการให้กับหน่วยงานและระบบต่างๆ ได้

ดังนั้นสวัสดิการชุมชนจึงเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชน ซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนดังนี้

1. สวัสดิการชุมชนทำให้เกิดความรัก เกิดการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน เป็นการแสดงน้ำใจที่มีคุณค่ามากกว่ามูลค่า ถึงแม้ว่าจำนวนเงินค่าตอบแทนจะไม่มากนัก แต่ก็มากด้วยคุณค่า เช่น การไปเยี่ยมไข้ของสมาชิก การเป็นเจ้าภาพในงานศพ หรืองานบุญและประเพณีต่างๆ ภายในชุมชน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีคุณค่าทางจิตใจต่อสมาชิกภายในชุมชนด้วยกัน ก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีซึ่งกันและกัน

2. เกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า หรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน เป็นการร่วมด้วยช่วยกันของสมาชิกในชุมชน ในการที่จะช่วยแรงงานแรงกายและแรงใจ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันภายในชุมชน เกิดกิจกรรมกลุ่มอย่างกว้างขวางภายในชุมชนทั้งผู้อาวุโส ผู้สูงอายุและเยาวชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน

3. เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสมาชิกทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ขยายการพัฒนาและปรับใช้กฎ ระเบียบต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

4. เกิดการขยายการเรียนรู้การจัดการสวัสดิการ จากพื้นที่ต้นแบบไปยังพื้นที่อื่นๆ ทำให้สมาชิกตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน เกิด

การแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชนร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกด้วย

5. เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม มีการจัดสรรผลประโยชน์หรือผลตอบแทน จากการขอของสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม สามารถตรวจสอบได้ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่มาจากสมาชิกในชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างรวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สนองต่อความต้องการของสมาชิกได้รวดเร็วและสะดวก เนื่องจากกระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินการได้โดยสมาชิกและกรรมการในชุมชน

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หันมาให้ความสนใจในการจัดสวัสดิการชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนด้านการเงิน การจัดการความรู้ด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

บทสรุปสำคัญของสวัสดิการชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกในชุมชน จากฐานทุนทางสังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสวัสดิการชุมชนขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและประเทศให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรัก การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน เกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า หรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสมาชิกทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน เกิดการขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการ นำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หันมาให้ความสนใจในการจัดสวัสดิการชุมชนมากขึ้น เป็นทางเลือกที่ช่วยให้รอดของชุมชนในการสร้างหลักประกันทางสังคมในชุมชน โดยมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง

จากฐานทุนทรัพยากรชุมชน ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ให้เกิดการพึ่งพาตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว หากแต่สามารถบูรณาการสวัสดิการชุมชนร่วมกับนโยบายและแผนงานของภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับชุมชน ให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือด้านสวัสดิการชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548) *ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย*, กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิสัย.
- คณาภรณ์ ธนุธรรมเจริญ. (2554) *ระบบจัดการเหมือนฝ่ายกับสิทธิชุมชน: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายปัจจุบันกับกฎหมายมังรายศาสตร์*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่.
- จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ. (2546) *เครือข่ายกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา ภูมิธรรมที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือสร้างสวัสดิการชุมชน*, กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ชนินทร์ วสีนนท์. (2549) *การจัดสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปง: กลไกกระบวนการจัดการตนเอง*, วิทยานิพนธ์สังเคราะห์ศาสตร์ดุชะฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธงชัย ภูวนาดวิจิตร และสุชาตรี ศิริรัตน์. (2556) *การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืนเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองล่อง อำเภอมะจัน และอำเภอยะรัง จังหวัดเขียงราย*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม.

ธงชัย ภูวนาทวิจิตร, ไพบุญย์ วงศ์ใหญ่ และนิรันดร์ แปรงค์. (2555) การจัดการน้ำด้วย
ภูมิปัญญาเหมืองฝายโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา:สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ
จันทจัว จำกัด ในพื้นที่ลุ่มน้ำคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, เชียงราย:
ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

ธงชัย ภูวนาทวิจิตร. (2557) การพัฒนาตลาดนัดทุ่งฟ้าบดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมชุมชนอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่, เชียงใหม่: ภาควิชา
มนุษย์สัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปัญญา เลิศไกร. (2550) แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบ
ความสำเร็จ, ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพฯ.

พรหมมินทร์ พวงมาลา, สัมภาษณ์วันที่ 15 มิถุนายน 2555

ภัทรวรรณ กาลือ. (2553) การบริหารจัดการ “องค์กรออมบุญวันละหนึ่งบาทเพื่อ
สวัสดิการชุมชนบ้านดอนไชย สร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน” เทศบาลตำบล
ล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ระพีพรรณ คำหอม. (2545) สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สามเจริญ
พานิชย์.

สถาบันวิจัยทางสังคม. (2551) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544) มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการ
จัดการทรัพยากร, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.